

Förebyggande handlingsplan

För elever med läs- och skrivsvårigheter, dyslexi, matematiksvårigheter och dyskalkyli

2016

Utvärderas och revideras januari 2017

Inledning

Gefle Montessoriskola är en friskola med montessoripedagogik som inriktning. Skolan tar emot barn från förskoleklass till och med grundskolans sjätte år. Vi arbetar i åldersintegrerade klasser där eleverna tidigt får lära sig ta ansvar för sitt lärande.

Vi beslutar själva hur vår skola ska bedrivas och vilka prioriteringar vi ska göra. Vi känner att våra elever känner ett stort engagemang och att de har möjlighet att påverka sin skola. Att våra elever ska trivas, utvecklas och bibehålla lusten att lära är viktiga mål för oss.

Vi anser att utgångspunkten för varje barns lärande är barnets egna intressen, lust och glädje. Varje barn växer utifrån sina egna förutsättningar.

Framkommer det att en elev är i behov av särskilt stöd så är det viktigt att elevens behov utreds. Denna handlingsplan ska fungera som ett verktyg och en ledstjärna i det dagliga arbetet hur man uppmärksammar och utreder elevers svårigheter i skolan samt utarbetar och genomför åtgärdsprogram. Rektor har det övergripande ansvaret för detta arbete.

Noggranna överlämningar sker vid byte av klass.

Skolverkets allmänna råd och rekommendationer är utgångspunkten i vårt arbete och denna handlingsplan ska fungera som ett verktyg i pedagogens dagliga arbete.

Styrdokument

I läroplanen för den obligatoriska skolan (Lgr 11), framgår tydligt vad skolan ska uppnå:
”Skolan ska ansvara för att varje elev efter genomgången grundskola kan använda det svenska språket i tal och skrift på ett rikt och nyanserat sätt”.

I Lgr 11 framgår det att alla som arbetar i skolan ska:

- ta hänsyn till varje enskild individs behov, förutsättningar, erfarenheter och tänkande
- stimulera, handleda och ge särskilt stöd till elever som har svårigheter
- organisera och genomföra arbetet så att eleven utvecklas efter sina förutsättningar och samtidigt stimuleras att använda och utveckla hela sin förmåga

Salamancaavtalet

Vid världskonferensen den 10 juni 1994 skrev Sverige under Salamancadeklarationen om inriktning, praxis och principer gällande undervisning av elever i behov av särskilt stöd. Skolan har enligt detta avtal skyldighet att ge plats åt alla barn, oavsett fysisk, intellektuell, sociala, språkliga och emotionella förmågor.

Lgr 11

”Alla i skolan ska uppmärksamma och stödja elever i behov av särskilt stöd och samverka för att göra skolan till en god miljö för utveckling och lärande”.

Grundskoleförordningen

Särskilda stödinsatser. Kap. 5:

1§ *”Om det genom uppgifter från skolans personal, en elev, elevens vårdnadshavare eller på annat sätt framkommer att eleven kan ha behov av särskilda stödåtgärder, skall rektorn se till att behovet utreds. Om utredningen visar att eleven behöver särskilt stöd, skall rektorn se till att ett åtgärdsprogram utarbetas. Av programmet skall det framgå vilka behoven är, hur de skall tillgodoses samt hur åtgärderna skall följas upp och utvärderas.*

Eleven och elevens vårdnadshavare skall ges möjlighet att delta när åtgärdsprogrammet utarbetas. Förordning (2006:205)”.

Stödundervisning. Kap 5:

4 § *”En elev ska ges stödundervisning, om det kan befaras att eleven inte kommer att nå de mål som minst ska ha uppnåtts i slutet av det tredje, det femte och det nionde skolåret eller om eleven av andra skäl behöver särskilt stöd.*

Stödundervisning kan anordnas antingen i stället för utbildning enligt timplanen eller som ett komplement till sådan utbildning. Förordning (2008:408)”.

5 § *”Särskilt stöd skall ges till elever med behov av specialpedagogiska insatser. Sådant stöd skall i första hand ges inom den klass eller grupp som eleven tillhör.*

Om det finns särskilda skäl får sådant stöd i stället ges i en särskild undervisningsgrupp. Styrelsen skall efter samråd med eleven och elevens vårdnadshavare besluta i fråga om elevens placering i en särskild undervisningsgrupp”.

Elever i behov av särskilt stöd

Läs – och skrivsvårigheter och dyslexi

”Språk är människans främsta redskap för att tänka, kommunicera och lära. Genom språket utvecklar människor sin identitet, uttrycker känslor och tankar och förstår hur andra känner och tänker. Att ha ett rikt och varierat språk är betydelsefullt för att kunna förstå och verka i ett samhälle där kulturer, livsåskådningar, generationer och språk möts”. Lgr 11

Ett av målen med denna handlingsplan är att tidigt kunna ge alla våra elever en god och positiv start i den livslånga läs- och skrivutvecklingsprocessen.

Det är viktigt att kontinuerligt höja kunskapsnivån i läsning och skrivning hos alla elever, även de som är skickliga läsare. Att behärska skriftspråket innebär en viktig aspekt för att kunna läsa, kommunicera samt utveckla sin identitet i ett sammanhang genom att:

- Tolka texter
- Kritiskt granska texter
- Analysera olika slag av texter
- Kommunicera

Vi arbetar med språket genom att tolka, producera och kritiskt granska texter samt analysera olika texttyper som fakta och skönlitterära texter.

Syftet är att utöka de olika språkliga förmågorna, så att alla elever får ett rikt ordförråd, ett utvecklat tal- och skriftspråk samt tränas till att bli goda lyssnare.

Läsåret 2015/2016 deltar skolan i Skolverkets satsning ”läslyftet”.

För våra elever som har ett annat modersmål än svenska erbjuds modersmålsundervisning. Undervisning i svenska som andraspråk integreras inom ramen av den ordinarie undervisningen.

Genom kunskap och förståelse för läs- och skrivsvårigheter och dyslexi har vi beredskap för att stärka dessa elevers förmågor. Eleverna ges kompensatoriska verktyg för att kunna tillgodogöra sig undervisningen genom t.ex. datorstöd (talsyntes, rättstavningsprogram, talböcker mm.), läsplatta och genom muntliga instruktioner och prov vid behov. Det är viktigt att lärare och andra pedagoger fortbildar sig inom området kring läs- och skrivutveckling.

Vi vill arbeta för att öka vår medvetenhet om vilka hinder som finns för en god inlärning genom att arbeta enligt vår handlingsplan där samverkan med hemmet är av stor betydelse.

Matematik, dyslexi och dyskalkyli

Många elever med läs- och skrivsvårigheter får svårigheter i matematik, det gäller speciellt taluppfattningen. Matematik innehåller även många nya ord och begrepp som kan vara svåra att lära in, så kallade benämningsproblem.

Dyslektiker har ofta svårt med sekvenser och riktningar, 18 blir lätt 81. De kan även ha svårt att minnas talserier i rätt ordningsföljd, additions/multiplikationstabeller, månader, veckodagar och klockan. Stora specifika matematiksvårigheter kallas dyskalkyli.

Att kunna matematik

Undervisningen ska bidra till att eleverna utvecklar intresse för matematik och tilltro till sin förmåga att använda matematik i olika sammanhang.

Vikten av att kunna matematik

”Matematiken har en flertusenårig historia med bidrag från många kulturer. Den utvecklas såväl ur praktiska behov som ur människans nyfikenhet och lust att utforska matematiken som sådan. Matematiskverksamhet är till sin art en kreativ, reflekterande och problemlösande aktivitet som är nära kopplad till den samhällsliga, sociala och tekniska utvecklingen. Kunskaper i matematik ger människor förutsättningar att fatta välgrundade beslut i vardagslivets många valsituationer och ökar möjligheterna att delta i samhällets beslutsprocesser” (Lgr 11 s. 62)

Vilka förmågor utvecklar matematiken?

Läroplanerna för förskolan (LpFÖ98) säger att undervisningen i matematik ska ge eleven förutsättningarna att utveckla sin förmåga att:

- Utveckla sin förståelse för rum, form, läge och riktning och grundläggande egenskaper hos mängder, antal, ordning och talbegrepp samt för mätning, tid och förändring,
- Utveckla utvecklar sin förmåga att använda matematik för att undersöka, reflektera över och pröva olika lösningar av egna och andras problemställningar,
- Utvecklar sin matematiska förmåga att föra och följa resonemang, utvecklar sin förmåga att urskilja, uttrycka, undersöka och använda matematiska begrepp och samband mellan begrepp

I Lgr 11 står att läsa att eleven genom undervisning i matematik skall ges förutsättningar att utveckla sin förmåga att:

- Formulera och lösa problem med hjälp av matematik samt värdera valda strategier och metoder
- Använda och analysera matematiska begrepp och samband dem emellan
- Välja och använda lämpliga matematiska metoder för att göra beräkningar och lösa rutinuppgifter
- Föra och följa matematiska resonemang
- Använda matematikens uttrycksformer för att samtala om, argumentera och redogöra för frågeställningar, beräkningar och slutsatser.

Tillvägagångssätt

Insatser från läraren/förskolläraren:

- Matematikundervisning enligt montessoripedagogiken
- Stimulera och utveckla matematikförståelsen

- Uppföljning av elevens matematikutveckling
- Kontinuerlig utvärdering av sin egen matematikundervisning
- Att tidigt identifiera barn/elever med matematiksvårigheter
- Plan för särskilt stöd med riktade insatser för att stärka elevens utveckling inom matematik inom klassrummets ram
- Åtgärdsprogram med riktade insatser för att stärka elevens matematikutveckling i skolan

Skolans insatser

- Uppföljning av undervisningssätt/arbetsmetoder
- Analysera resultat från tester och nationella prov
- Analys av måluppfyllelse
- Fördelning av resurser inom skolan
- Kompetensutveckling för personal

Åtgärdsprogram

Arbetsgång:

1. Lärare/personal uppmärksammar att en elev riskerar att inte utvecklas i riktning mot kunskapsmålen i läroplanen, mot de kunskapskrav som minst ska uppnås eller uppvisar andra svårigheter i sin skolsituation.
2. Första åtgärd som genomförs är att elevens behov av stöd skyndsamt tillgodoses genom extra anpassningar i olika lärmiljöer i verksamheten. Dessa anpassningar görs inom ramen för IUP:n (den individuella utvecklingsplanen).
Undantag: Om man bedömer att särskilt stöd behövs omgående gör lärare eller övrig skolpersonal en anmälan om en elevs eventuella behov av särskilt stöd till rektor. Rektor beslutar om att utreda elevens eventuella behov av stöd.
3. Elevens utveckling mot målen följs upp av klasslärare/arbetslag. Om en elev efter en tid med extra anpassningar fortfarande inte utvecklas i riktning mot kunskapsmålen i läroplanen eller de kunskapskrav som minst ska uppnås görs en anmälan till rektor. Rektor beslutar om att utreda elevens eventuella behov av särskilt stöd och vem som ansvarar för utredningen.
4. Ansvarig lärare påbörjar en utredning av elevens behov av särskilt stöd. Delaktiga är eleven, elevens vårdnadshavare, arbetslaget och vid behov fritidshemmet/fritidsklubben. Syftet är att kartlägga hela elevens situation. Vid en utredning ska samråd med Elevhälsan ske om det inte uppenbart inte behöver ske.
5. När utredningen är klar, beslutar rektor om särskilt stöd ska ges eller ej. Vårdnadshavare delges utredningen, beslut samt information om rätt att överklaga beslut.

6. Vid beslut om särskilt stöd upprättas ett åtgärdsprogram. Eleven och elevens vårdnadshavare ska ges möjlighet att delta då åtgärdsprogrammet utarbetas.
7. När det bedöms att eleven inte längre är i behov av särskilt stöd avslutas åtgärdsprogrammet, efter samråd med elevens vårdnadshavare. I de fall det särskilda stödet övergår till extra anpassningar dokumenteras detta i elevens IUP.

När utredningen är klar och om rektor fattat beslut om att eleven ska ha särskilt stöd ska åtgärdsprogram upprättas. Eleven och elevens vårdnadshavare ska ges möjlighet att delta när åtgärdsprogrammet utarbetas.

Åtgärdsprogram ska användas av skolan för att planera och utveckla den pedagogiska verksamheten för eleven. Det ska framgå vilka behoven är, hur de ska tillgodoses och hur åtgärderna ska följas upp och utvärderas.

1. Elevens behov av särskilt stöd som eleven har i olika lärmiljöer inom verksamheten, informationen ska hämtas från den pedagogiska bedömningen i utredningen.
2. Åtgärder. Beskriv vilka åtgärder som skolan bedömer är nödvändiga för att tillgodose elevens behov av särskilt stöd i olika lärmiljöer i verksamheten. Åtgärderna ska relatera till målen i läroplanen och uppställda kunskapskrav. De ska omfatta elevens hela skolsituation. Om eleven även vistas på fritidshemmet/fritidsklubben kan programmet innehålla åtgärder för vistelsen där. Det ska även framgå vem som är ansvarig för att genomföra åtgärden.
Efter upprättat åtgärdsprogram ska ansvarig lärare informera övriga berörda lärare/personal om de överenskommelser som gjorts. Åtgärdsprogram arkiveras i låst utrymme på personalrummet. Giltiga åtgärdsprogram har de inblandade parterna kopior av.
3. Arbetet följs upp och utvärderas efter ca 5-8 veckor. Varje person som ansvarar för en åtgärd ser till att det som är bestämt verkligen genomförs och bedömer fortlöpande om det egna arbetssättet är effektivt eller om det måste förändras för att eleven ska ges förutsättningar att utvecklas mot målen.

Hur ofta man behöver följa upp insatserna hänger bland annat samman med barnets ålder och förutsättningar. Vid upprättandet tas beslut om när uppföljning/utvärdering ska ske och vem som är ansvarig. Vid en uppföljning är det intressant vilka iakttagelser eleven, vårdnadshavare, lärare och annan personal gör rörande sin och övrigas del i arbetet:

- ✓ Har åtgärderna genomförts och hur har de fungerat?
- ✓ Hur utvecklas eleven i riktning mot målen i läroplanen eller mot kunskapskraven?
- ✓ Då målen är uppnådda, vilket är nästa steg? Behöver åtgärdsprogrammet revideras?

Workshops genomförs regelbundet för att underlätta uppföljning, utvärdering samt ny planering av åtgärder. När det bedöms att eleven inte längre är i behov av särskilt stöd avslutas åtgärdsprogrammet efter samråd med eleven och elevens vårdnadshavare. Av skollagens bestämmelser följer att det särskilda stödet dock inte alltid ska dras in så fort eleven har nått de kunskapskrav som minst ska uppnås. Eleven kan i vissa fall ha ett fortsatt

behov av särskilt stöd. Det kan handla om elev med dyslexi, hörselnedsättning, eller koncentrationssvårigheter som utan det särskilda stödet skulle riskera att inte kunna nå de kunskapskrav som minst ska uppnås. I dessa fall avslutas inte åtgärdsprogrammet utan istället utarbetas ett nytt åtgärdsprogram. Ansvarig lärare ansvarar för att det tillsammans med vårdnadshavare skrivs ett avslut om behov av åtgärdsprogram ej kvarstår.

Kartläggning och diagnoser

Det gäller att diagnostisera med måtta, att veta varför man diagnostiserar och att diagnosen leder till individanpassade åtgärder. En utredning och/eller ställd diagnos kan vara ett stöd för att veta vilka åtgärder som behövs sättas in. Vi vet att vi på sikt minskar antalet elever med läs- och skrivsvårigheter genom att tidigt identifiera och rikta insatser.

Det finns två varianter av diagnoser:

Screeningtest lämpar sig bra som gruppdagnoser. De är lätta att hantera och hjälper oss att snabbt identifiera elever med läs- och skrivsvårigheter. Dessa elevers svårigheter analyseras sedan vidare med hjälp av systematiskt uppbyggda **djupdiagnoser**.

Diagnoserna ska ligga till grund för att fastställa elevernas starka och svaga sidor. Det är viktigt med en kontinuerlig utvärdering. Ibland kan det vara nödvändigt att söka ytterligare hjälp hos sakkunniga yrkesgrupper som talpedagog, logoped, psykolog, neurolog, skolläkare samt eventuell remiss till en ordentlig syn- och hörselkontroll på sjukhuset.

Arbetsgång/diagnoser

Undervisande lärare ansvarar för att tester etc. utförs och dokumenteras/analyseras samt rapporteras i de fall det skall ske. Analysen delges speciallärare och rektor. I samband med utvecklingssamtal informeras vårdnadshavarna om resultaten. Specialläraren sammanställer resultaten av klasscreeningarna och delger sedan klasslärare och rektor.

För de elever där resultaten understiger staninevärdet 3 påbörjas åtgärder, först inom ramen för IUP:n, och om svårigheterna kvarstår upprättas ett åtgärdsprogram. Specialläraren kartlägger då ytterligare genom individuella diagnoser/tester och/eller ger förslag på lämplig träning. Testerna ska visa elevens starka och svaga sidor.

Uppföljningen av testerna kan resultera i tillrättaläggande inom klassens ram, stödundervisning i grupp eller individuellt program.

Kartläggning av elev kan i vissa fall behöva följas upp av en mer djupare/noggrannare utredning av exempelvis psykolog som i sin tur kan remittera vidare till annan instans.

Ett nära samarbete mellan hem och skola är av stor vikt.

Förskoleklass

I förskoleklass arbetar vi med siffror, bokstäver, språkträning och fonologisk medvetenhet.

Språkträningen syftar till att barnen ska:

- få ett sammanhängande talspråk
- få ett bra ordförråd och en utvecklad meningsbyggnad

- få träna på att bli en god lyssnare/talare

Den fonologiska medvetenheten tränas bl.a. genom:

- rim och ramsor
- lyssna efter första ljudet i ord
- stavelseträning
- lyssningslekar
- ordanalys

Diagnos 6-årsverksamheten

Vid läsårets början genomförs en *siffer- och bokstavskontroll* som sedan repeteras i början av vårterminen. Under maj månad genomförs, *Ing-Read AB*. Testet mäter den fonologiska medvetenheten, dvs. barnets språkliga mognad. De elever som visar sig ha svårigheter följs upp tidigt under skolår ett.

I ämnet matematik använder vi oss av skolverkets diagnosmaterial *Diamant*.

Skolår ett

Vi prioriterar läsinläringen.

Vi kontrollerar penngrepp och elevens formning av bokstäver och siffror samt siffer- och bokstavskontroll.

Uppföljning av *Hur låter orden?* i november.

DLS- läslust genomförs i april *Birgitta Järpsten, Psykologiförlaget*. Detta test visar elevens inställning till läsning.

Under läsåret genomförs även diagnoser i matematik *Diamant*. De används inför ett nytt moment och/eller efter. På så sätt diagnostiseras ett mål i taget.

Åtgärdsprogram upprättas för de elever som vi befarar kommer att få svårigheter med att uppnå de nationella målen skolår tre. Detta har som syfte att visa på vad eleven behöver träna mer på, vilka matematiska processer som eleven/klassen in förstår, samt att ge förslag på vad man ska arbeta med utifrån varje enskild elev/klass.

Skolår två

Vi utvecklar läs- och skrivprocessen.

Vi följer upp *DLS- läslust* i september.

I oktober görs *H4* (ordavkodningstest).

I februari genomförs följande tester:

DLS (Birgitta Järpsten, Psykologiförlaget):

- *Rättstavning* - ett test som visar olika typer av felstavningar
- *Ordförståelse* - ger en uppfattning om förmågan att förstå vanligt förekommande ord
- *Samma ljud* - ger en uppfattning om elevens allmänna fonologiska förmåga

Under läsåret genomförs även tester i matematik, *Diamant*.

Övriga diagnoser i matematik och svenska slutförs under vårterminen. Noggrann uppföljning och åtgärdsprogram görs för de elever som inte har uppnått målen.

Skolår tre

Vi prioriterar läsförståelsen.

I september görs *H4* (ordavkodningstest).

Följande *DLS* (*Birgitta Järpsten, Psykologiförlaget*) görs i oktober:

- *Rättstavning* - ett test som visar olika typer av felstavningar
- *Läsförståelse* (för år 2) - visar på elevens förmåga att läsa och förstå skönlitterära texter
- *Ordförståelse* - ger en uppfattning om förmågan att förstå vanligt förekommande ord
- *Bokstäver och meningar* - ger en uppfattning om elevens förmåga inom områdena alfabetisk ordning, meningsbyggnad, avskrift och interpunktion
- *Min läsning och skrivning* - ger eleven en uppfattning om sin läs- och skrivförmåga

Under läsåret genomförs även tester i matematik, *Diamant*.

Nationella prov genomförs under vårterminen i svenska och matematik och kunskapsprofiler görs för dessa ämnen. Noggrann uppföljning och åtgärdsprogram görs för de elever som inte uppnått målen.

Skolår fyra

DLS stavning, Birgitta Järpsten, Psykologiförlaget, görs i oktober och *H5* (ordavkodningstest).

Vi testar även elevernas läsförståelse med *DLS läsförståelse* i februari.

Under läsåret genomförs även tester i matematik, *Diamant*.

Skolår fem

DLS stavning, Birgitta Järpsten, Psykologiförlaget, görs i oktober.

Vi testar även elevernas läsförståelse genom *DLS Läsförståelse* i februari.

Under läsåret genomförs även tester i matematik, *Diamant*.

Skolår sex

DLS stavning, Birgitta Järpsten, Psykologiförlaget, görs i oktober.

Under läsåret genomförs även tester i matematik, *Diamant*.

Nationella prov genomförs under vårterminen och kunskapsprofiler skrivs i matematik, svenska, engelska och so/no. Noggrann uppföljning och åtgärdsprogram skrivs för de elever som inte uppnått målen.

Skolverkets diagnosmaterial

Vi använder oss även av Skolverkets diagnosmaterial ”*Nya Språket lyfter!*” i svenska och svenska som andraspråk för grundskolans årskurs 1-6. Ett observationsschema upprättas för

varje elev och schemat tydliggör progressionen i elevens språkutveckling med tyngdpunkt på läsutvecklingen.

Gällande matematik så använder vi oss av skolverkets diagnosmaterial *Diamant*, för förskoleklass t o m årskurs 6.

I förskoleklass provas följande förberedande aritmetik d.v.s. förmåga:

- Att använda talraden för uppräknig
- Känna igen talens grannar
- Skriva siffror

Diagnosen genomförs i intervjuform med 10 uppgifter. Finns under flik A, Aritmetik och heter: *Förberedande diagnos AF*.

I årskurs 1-6 provas följande:

- Aritmetik
- Bråk och decimaltal
- Talmönster och formler
- Mätning
- Geometri
- Statistik